

Vladimir Sipetić*

**RIJEČ NA PROMOCIJI KNJIGE
DR. TIHOMIRA DOMAZETA**

EKONOMIKA - POLITIKA , KAKO DALJE?

**Zagreb, HDE, Hrvatski institut za financije i računovodstvo,
CROMA, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu - Znanstveno
istraživački centar, studije, elaborati, projekti i ekspertize, 2007., str. 404**

Uvod

Dopustite mi da na početku, prije moga gledanja na doprinos Domazetove knjige znanstvenoj spoznaji iznesem dvije opaske.

Prije svega, počašćen sam pozivom autora da predstavim tu veliku knjigu, koja fascinira ne samo obujmom, već i bogatstvom misli koje sadrži i načinom ekonomske analize uz pomoć koje autor dolazi do zaključaka.

Drugo, čestitam mu na hrabrosti s kojom se sučeljava s vječnim pitanjem, na koje (kako je to rekao Predsjednik Stjepan Mesić na otvaranju 83. Zagrebačkog Velesajma 11. rujna godine 2007.) «...do dana današnjeg nismo odgovorili: idemo li dobrim putem i kada je riječ o ekonomiji – o gospodarstvu» (str. 3).

Knjiga dr. Tihomira Domazeta otkriva mnoge stranputice kojima se već dugo krećemo: slabosti koje ne otklanjamo; dileme, pred kojima smo zastali; opasnosti, koje se nadvijaju nad naše gospodarstvo i s kojima se hrvamo nerijetko na neodgovarajući način. U njoj se one ogledaju, zrcale se uz slabosti s kojima koračamo u neizvjesnu budućnost.

---

* V. Sipetić, akademik, HAZU i Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (E-mail: vstipetic@efzg.hr).

Živimo u svijetu koji se ubrzano globalizira. S tom se tendencijom mijenja i težište ekonomike: ako je na početku XX. stoljeća težište bilo na ekonomici narodnoga gospodarstva, sada je težište nove ekonomije na adaptaciji – prilagođivanju – nekadašnjih nacionalnih ekonomija na globalnu novu ekonomiju.

U tome bi se smislu moglo reći da su u posljednjih tridesetak godina sva nacionalna gospodarstva u stanju tranzicije. Neka su se sjajno adaptirala novim uvjetima – Domazet zorno to prikazuje na primjerima Kine i Indije u Aziji, i Irske i Finske u Europi – a druge imaju tegobe (i to nisu samo Argentina i Indonezija, već u najnovije vrijeme i USA). Smatram, stoga, da nije slučajno što prvu trećinu knjige čini prikaz globalizacije, s teorijom svjetskoga sustava i s teorijama ovisnosti. Posebnu pažnju pritom Domazet poklanja utjecaju globalizacije na male, a otvorene ekonomije (str. 54 – 59), među koje valja ubrojiti i Hrvatsku.

Za ocjenu stanja u kojem se Hrvatska danas nalazi Domazet navodi mnogobrojne činjenice koje ne mislim ovdje ponavljati. Navest ću samo nekoliko njegovih načelnih teza, da bismo vidjeli na kojim se pozicijama nalaze njegove ocjene. On tako ističe (str. 58) da su počeci procesa tranzicije u Hrvatskoj bili iznimno povoljni: liberalizirane su bile cijene, vanjsko-trgovinsko poslovanje imalo je aktivu - suficit, jednako kao i platna bilanca. On zaključuje da je «...Hrvatska u tom pogledu bila naprednija tranzicijska zemlja. No, vremenom je zbog kvarenja tih početnih prednosti, ratnih zbivanja, lošim modelom privatizacije i neusklađenom politikom liberalizacije i regulacije, te prednosti postupno gubila.»

Domazet smatra da nam je gospodarska politika u tijeku devedesetih godina 20. stoljeća pod utjecajem neoliberalne politike, što je (str. 111) rezultiralo privatizacijom većine državnoga portfelja, uključivši cijeli bankarski sustav i najveće i najprofitabilnije kompanije. Mnoge su danas, slijedeći tržišna načela, zastarjele; smanjen je broj zaposlenih, a broj se umirovljenika gotovo udvostručio. Navodeći te i druge činjenice, Domazet zaključuje (Ibid.):

«Cijela je slika, zajedno s političkom izolacijom 90-tih godina – *porazna*. Tome treba dodati i pljačku u obliku privatizacije,» I, gorko konstatira, «...dok su stizale pohvale iz inozemstva o uspjesima u privatizaciji i stabilnosti cijena, bruto domaći proizvod tek je 2005. godine dosegao nivo iz 1989. godine.»

Naš autor analizira razloge te spore dinamike hrvatskoga razvitka, pa posebno obrađuje rat kao uzrok gubitka BDP, smjenu menadžera na početku devedesetih godina 20. stoljeća, tajkunsku privatizaciju, korupciju, ali i slabosti vođene makroekonomske politike (od fiskalne i monetarne – posebno obrađuje politiku tečaja – do mjera ekonomske politike).

Unatoč stagnaciji domaćeg bruto proizvoda, godine 2005. živjelo se u prosjeku bolje nego «daleke 1989. godine.» Život iznad mogućnosti omogućivali su, piše Domazet, (str. 278):

- darovi i pokloni iz inozemstva
- inozemni zajmovi
- prodaja imovine, što se često naziva prodajom «obiteljskog srebra»,

- banke i njihovi plasmani
- inozemne doznake i
- neki drugi priljevi».

Druga je značajka Domazetove knjige znalačko korištenje metoda suvremene makroekonomske analize. Autor se pri analizi naših domaćih gospodarskih tendencija koristi modelima, što su ih razvili Balassa i Samuelson, Mundell i Fleming, krivuljom Beveridgea, kejnezijanskim dijagramom agregatne tražnje, Kondratjevlijovim dugoročnim ciklusom konjunktura, Swanovim dijagramom unutarnje i vanjske ravnoteže i mnogočim drugim. To mu, na osnovi poznavanja domaćih vremenskih serija, omogućuje formuliranje zakonitosti koje se u nas pojavljuju, ali i deformacija koje postoje. Daleko bi me odvelo da ovdje tumačim sve te analize – vi ćete ih imati prilike razmotriti prigodom čitanja same knjige, ali bih ipak želio upozoriti na primjenu SWOT – analize, koja je (po mome znanju) po prvi put primijenjena na hrvatsko gospodarstvo. SWOT je kratica četiriju značajki svakog gospodarstva. To su:

Strengths - snage

Weaknesses – slabosti

Opportunities – mogućnosti ili prilike i

Threats – opasnosti koje vrebaju na putu dinamičkog i brzog razvitka.

Domazet nalazi da su snage hrvatskoga gospodarstva geostrategijski i prometni položaj Hrvatske, bogatstvo slatke vode, more i sačuvani okoliš.

No ništa manje nisu ni slabosti, kako ih Domazet niže. Piše:

«Hrvatska nema značajnog utjecaja u globaliziranom svijetu: nema ni velikog strateškog partnera sa značajnim utjecajem, a koči je i pripadnost «Zapadnom Balkanu». Politički nam sustav, nastavlja, nije prilagođen globalizacijskim procesima niti domaćim ekonomskim potrebama; imamo nesporazume sa susjedima; mortalitet nam je veći od nataliteta – pa demografski zaostajemo: obrazovanost je stanovništva niska, kad se mjeri prema razvijenim zemljama.» Na sve to Domazet dodaje «iskrivljen sustav društvenih vrednota», nekorištenje prirodnih bogatstava (ne navodnjavamo poljoprivredne površine), nemamo razvojne politike, a tekuća ekonomska politika nije održiva. Na sve se to nadovezuju i kriza tradicionalnih djelatnosti (od poljoprivrede do brodogradnje), starenje stanovništva s velikim brojem umirovljenika (u odnosu na broj zaposlenih) i, na kraju, tu je još vidanje rana koje su ostale nakon Domovinskoga rata.

Toj dugačkoj listi slabosti Domazet suprotstavlja prilike – mogućnosti. To su korištenje zadanih geopolitičkih i globalizacijskih okvira, iskustva koja smo stekli brzim ekonomskim razvitkom u prošlosti i raspoloživi, a sada nedovoljno korišteni, radni resursi i sposobnosti tih ljudi da prihvate promjene.

Nad te mogućnosti nadvijaju se, međutim, tmasti oblaci opasnosti, koje Domazet dijeli na vanjske (od negativnih utjecaja globalizma, preko političkih i ekonomskih neprilika u regiji, do porasta kamatnih stopa na svjetskome tržištu

i promjene klime) i unutarnje. Među ovim posljednjima osobito ističe ovisnost Hrvatske o inozemnoj tehnologiji i akumulaciji, visok inozemni dug (veći od 35 milijardi eura) spojen s visokim dugovima stanovništva (većima od 100 milijardi kuna, godine 2007.) i s visokim unutarnjim dugom države. Postoji i zagađenje okoliša, ali i *brain drain* posebno mladih talenata. Sve to čini odlučivanje o ekonomskoj politici iznimno složenim poslom.

Posebno mu se aktualnom čini relativna visina ukupnoga inozemnoga duga, koji je na kraju godine 2006. dosegao visinu od 85,3% bruto domaćeg proizvoda. Ističe da se po kriteriju Svjetske banke zemlja s više od 80% inozemnoga duga (prema BDP) smatra prezaduženom. U tim uvjetima prijeti kriza bilance plaćanja, pa on stoga s pravom naglašava (str. 405) da je potrebno što prije «definirati politiku izlaska iz ovog stanja, koje, izvjesno je, dovodi do dužničke krize».

To su, po njegovome mišljenju, politika zapošljavanja («mora postati prioritetni zadatak ekonomske politike narednog razdoblja»), podsticanje štednje radi stvaranja investicijskoga potencijala, reforma mikroekonomije i odgovarajuća socijalna politika. Ja sam posebno zapazio posljednje riječi ove knjige. Nabrajajući sve, ne male, slabosti našega gospodarstva, Domazet piše (str. 419):

«Na kraju, možda i najvažnije, osobito važan preduvjet za ostvarenje postavljenih ciljeva je politički dogovor odgovornih i relevantnih političkih čimbenika radi postizanja tako postavljenih ciljeva. Najbolja bi mogućnost bila postizanje koncenzusa o svim važnim temama, no u svakom slučaju one teme koje se dogovore trebaju se efikasno realizirati. To je također preduvjet održivog razvitka i održive ekonomske politike.»

Nazočan promotor podržava taj stav; smatram da se cilj: ubrzanje gospodarskoga rasta i podizanje blagostanja stanovništva mora izdići iznad stranačke politike, jalovoga nadmetanja preko tiska i televizije, mudroslovnih piramida s govorničkim obratima. Znanstveno zasnovana politika, s jasno definiranim ciljevima, ne bi smjela biti kočena, ma s koje strane to bilo inicirano.

Globalizacija i nas uvlači u svjetske tokove – protiv toga se ne možemo boriti, pa se mi moramo boriti za naše mjesto u tom nezaustavljivome procesu.

No, upozorava nas autor (str. 375) da «...ne treba se zavaravati iluzijom da smo učinili mnogo time što smo omogućili globalnim silama slobodno djelovanje na našem prostoru. Mnogo je važnije, ali pritom lošije za nas, da nismo uspjeli ojačati našu prisutnost u svijetu, kao što su to učinile Finska ili Irska u Europi ili u Aziji Hong Kong, Singapur i Kina. Bez takve prisutnosti globalizacija donosi ne samo ograničenja naše moći, već i sputava mogućnosti djelovanja. Ulaz na globalno tržište mora se postići konkurentnošću, treba znati što i kako učinkovito proizvoditi. Budući da toga nije bilo, ne iznenađuje činjenica spore dinamike hrvatskoga izvoza, sve lošija konkurentnost Hrvatske u Europi i u svijetu».

Težište sanacije platne bilance Domazet vidi na trgovinskoj bilanci, jer je «... neophodno stvoriti izvozno propulzivne djelatnosti, s kojima će se Hrvatska uklo-

piti i djelovati u globalnom svijetu, odnosno globalnoj ekonomiji. A osnova toga mora proisteci iz odgovarajuće strategije razvitka Hrvatske» (str. 376).

Domazet je rezerviran prema turizmu i prometu kao realnim «sanatori-
ma» bilance plaćanja. On tu svoju tvrdnju osjeća, a ja bih je želio potkrijepiti
činjenicama i htio bih se sa svoje strane pridružiti tome gledanju. Globalizacija
je uzrokovala sve veću pokretljivost stanovništva svijeta – putujemo sve više i na
daleke destinacije. Neto priljev na stavci «putovanja» u svim europskim velikim
turističkim zemljama (Italija, Francuska, Španjolska) u posljednjih se desetak go-
dina smanjio u apsolutnome iznosu, zato što su stanovnici tih zemalja sve češće
odlazili na odmor u inozemstvo. Naznake tih tendencija postoje i kod nas.

Kako ostvariti smanjenje sada *horendnog* deficita trgovinske bilance. Kažem
«horendnog», zato što se taj deficit – prema analizi Domazeta, povećava od 3,1
milijarde eura (u godini 1999.) na 7 milijardi (u 2003.), na 8,4 milijardi u godini
2006. i vjerojatno blizu 10 milijardi u ovoj godini 2007. Taj je negativan saldo
trgovinske bilance dosegao četvrtinu našega BDP, nije ga mogao pokriti suficit na
uslugama (ponajprije stavka «putovanja» s doznakom iz inozemstva), pa imamo
rastući negativni saldo tekućega računa (od 1,34 mlrd eura u 1999. dosegli smo
2,6 milijardi u 2006.) (str 205).

Taj iznos, pokazuje Domazet – u posljednjih nekoliko godina čini od 4,9% do
8,6% BDP po službenoj statistici, a ako se tome pribroje neke druge dubiozne sta-
vke (kao to čini naš autor), dolazimo do iznosa od blizu 10%. Jasno je da je takvo
stanje platne bilance dugoročno neodrživo, pa ga zato valja rješavati strateškim
zahvatima ekonomske politike, kojima bi se ojačala konkurentna sposobnost hr-
vatskih proizvođača roba.

Koje zahvate preporučuje Domazet? (str. 394).

- (a) Prije svega traži da se napusti politika aprecijacije domaće valute.
- (b) Promjene sadašnje ekonomske politike, koja je očekivala da će se konku-
rentnost postići isključivo na mikrorazini, bez odgovarajuće potpore mo-
netarne politike i
- (c) Rješenje bi se moralo tražiti i u maksimalnom korištenju svih domaćih
resursa, jer bez toga ne može riješiti stanje prekomjerne zaduženosti.

Domazet upućuje apel hrvatskoj društvenoj, političkoj i ekonomskoj zna-
nosti da mora naći snage da se suoči sa (skromnim) ekonomskim rezultatima u
minulih četvrt stoljeća i da uoči slabosti koje su dovele do tog stanja. On sma-
tra da bi takvo sučeljavanje sa grubom stvarnošću, kao i anticipacija globalnih i
domaćih ekonomskih kretanja, morali dovesti do «...iznalaženja drugog, odnosno
odgovarajućeg ekonomskog i razvojnog modela... To je – kaže – krucijalna točka
ukupne daljnje ekonomike i politike». «Odlaganje ovog rješenja – ocjenjuje Do-
mazet – otežava ekonomsku stagnaciju Hrvatske» (str. 394).

Domazet se u svojoj knjizi zalaže za napuštanje dosadašnje neoliberalne
ekonomije, ali sam priznaje da se u izboru neke druge ekonomske politike, «nije
daleko odmaklo, iako ima nekih naznaka mogućih aktivnosti» (Ibid.).

Hic Rhodus – hic salta – govorili su stari Rimljani, kada bi se sučelili sa hvastavcima koji bi uzdizali svoje navodne uspjehe. *Sad pokaži, što znaš i možeš* – poručuje Domazetova knjiga politici i ekonomici. Jer, nalazimo se pred situacijom sličnom onoj, o kojoj je Rudolf Bičanić pisao uoči II. svjetskoga rata. Podsjetit ću na te njegove još uvijek aktualne riječi (iz daleke godine 1940.).

«Mi moramo činiti velike napore da naše vlastito narodno gospodarstvo sredimo. Mi smo u gospodarskom pogledu jedna od nejneorganiziranih zemalja u Europi. Vremena mnogo nemamo, jer se događaji razvijaju veoma brzo. Izbor također nemamo u tom pogledu. Za nas se postavlja pitanje: ili ćemo sami organizirati naše gospodarske snage, ili će nas stranci organizirati. A to, razumije se, onda ne u našu, nego u svoju korist. Zato moramo početi od sebe i dati se na posao».

Zaključujem: dobili smo u posljednje vrijeme u Hrvatskoj nekoliko vrsnih knjiga o gospodarstvu: od Santinijeve¹ knjige preko Mršićeve,² do, evo, ove Domazetove. I zato je potrebno ponoviti. *Hic Rhodus – hic salta*.

---

¹ Guste Santini, *Iluzija i stvarnost hrvatskog gospodarstva*, RIFIN, 2007.

² Zdravko Mršić: *Globalizacija i gospodarski nacionalizam*, Zagreb, 2007.)